

Ο ΕΡΡΙΚΟΣ ΣΛΙΜΑΝ (SCHLIEMANN) ΚΑΙ ΟΙ ΚΛΑΣΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΗΜΕΡΑ*

Στις 26 Δεκεμβρίου αυτού του χρόνου επανέρχεται για ένενηκοστή φορά ή επέτειος του θανάτου του Έρρίκου Σλίμαν, ο οποίος ανέσκαψε την Τροία, τις Μυκήνες, την Τίρυνθα και τόν Όρχομενό και του οποίου τὰ έντυπωσιακά εύρηματα ήταν καθοριστικά για τόν διεθνή τύπο κατά την έποχή, που ό ίδιος ζούσε. 'Ο κυριολεκτικά περιπετειώδης βίος του, που ξεκίνησε άπ' τόν «μπακαλόγατο» κ' έφτασε στόν λόγιο με παγκόσμια άναγνώριση, στάθηκε άφορμή άκόμη και ώς σήμερα νά παρουσιάζεται με μορφή μυθιστορηματική. 'Η κατ' αυτόν τόν τρόπο δημιουργημένη εικόνα του Σλίμαν έπίσης και ή εικόνα τής επιστήμης, την όποία ήθελε νά ύπηρετήσει ό Σλίμαν ήταν έπόμμενο νά διαστρεβλωθεί. 'Η ούμανιστική επιδίωξη του έρευνητή, ό οποίος άναζητούσε την ιστορική γνώση με τὰ μέσα τής διερεύνησης του έδάφους, έρμηνεύτηκε συχνότατα σάν θησαυρολογία και τὰ καθήκοντα τής έρευνας τής άρχαιότητας γενικά και τής άρχαιολογίας ειδικά παραποιήθηκαν με την έννοια τής «παραξενολογίας».

Γι' αυτό τó λόγο θεωρείται ή σημερινή μας σύναξη σάν μιá εύπρόσδεκτη εύκαιρία ώστε πρώτον νά καταχωρηθεί τó έργο και τó δημιούργημα τής ζωής του Έρρίκου Σλίμαν στό έξελικτικό ρεύμα τών κλασικών σπουδών για νά γίνει καταφανής ή πραγματικά ιστορική σημασία του και δεύτερο ν' αναλογισθούμε που βρίσκονται σήμερα, ποιá καθήκοντα και ποιές δυνατότητες έχουν αυτή τή στιγμή όί κλασικές σπουδές. 'Αναφέρομαι σκόπιμα στίς κλασικές σπουδές και όχι στήν άρχαιολογία λόγω τού ότι στό σπλάγχχνα τών κλασικών σπουδών και σάν συστατικό τους μέρος δημιουργήθηκε ή άρχαιολογία, παρ' όλο που έν τώ μεταξύ ή άρχαιολογία ίσχυροποιήθηκε, διευρύνθηκε και σέ σχέση με την επίσημη άπό την όποία προήλθε άνεξαρτητοποιήθηκε. 'Ο άρχόμενος δέκατος ένατος αιώνας προσέδωσε στήν επιστημονική άπασχόληση με την έλληνο-ρωμαϊκή άρχαιότητα βάσεις και κατεύθυνση. Γερμανόί λόγιοι συμμετείχαν σ' αυτήν την διαμορφωτική διαδικασία. 'Ακολουθώντας μιá παράτρυνση του Γκαίτε διετύπωσε τó 1807 ό τότε καθηγητής Φρειδερίκος Αύγουστος Βόλφ (Wolf) στήν Χάλλη «έννοια, σκοπό και άξία» τών κλασικών σπουδών, δηλαδή

* Κείμενο όμιλίας που δόθηκε στήν αίθουσα Καβαδία για τούς φοιτητές του 'Ιστορικού-Άρχαιολογικού Τμήματος (15.12.1980).

διετύπωσε ένα πρόγραμμα στο οποίο ο νεώτερος βερολινέζος συνάδελφος του Βόλφ, Αύγουστος Μπέκ (Boeckh) έδωσε μορφή με τὰ μαθήματα, πού παρέδιδε και πού είχαν ευρεία επίδραση.

Ταυτόχρονα δημιουργήθηκε με τὸ κλασικὸ γυμνάσιο ὁ τύπος τοῦ σχολείου, ὁ ὁποῖος τοποθετοῦσε τὴν κληρονομιά τῆς ἀρχαιότητος σὰν βάση τῆς γενικῆς μόρφωσης. Ὁ νεο-ουμανισμὸς ἐκεῖνος ἀποτέλεσε τὴν παιδαγωγικὴ συμπλήρωση τῆς κλασικῆς ἐποχῆς τῆς Βαϊμάρης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο χρησιμοποιοῦντο ἡ ἀρχαιότητα σὰν ὄχημα τῆς ἀστικῆς τάξης γιὰ νὰ μεταφέρῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως αὐτὴ τὴν χρειάζονταν γιὰ τὴν αὐτοαναγνώρισή της.

Οἱ προσπάθειες τοῦ Βόλφ, τοῦ Μπέκ καὶ αὐτῶν πού τάχθηκαν στὸ πλευρὸ τους ὡδήγησαν σὲ δυὸ σημαντικὲς διαπιστώσεις, τῶν ὁποίων τὴν ὀρθότητα ἐπιβεβαίωσε ἡ ἴδια ἡ ζωὴ. Διαχώρισαν κατ' ἀρχὴν τὴν ἑλληνο-ρωμαϊκὴ ἀπὸ ἄλλους κλάδους τῆς διερεύνησης τῆς ἀρχαιότητος, σὰν ἐπιστῆμη τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος καὶ αἰτιολόγησαν αὐτὸν τὸν διαχωρισμὸ ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ μετὰ τὴν ἐξαιρετικὴ σημασία, πού ἀπέκτησε ἡ ἀρχαιότητα γιὰ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης ὡς τὴν σύγχρονή ἐποχή. Μέσα στὰ ὅρια τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ὁποῖα ἀπέμειναν μετὰ ἀπὸ ἓναν τέτοιο διαχωρισμὸ δὲν θὰ ἔπρεπε φυσικὰ νὰ ὑπάρχουν πλέον διαφορὲς στὸ ἀντικείμενο τῆς ἔρευνας. Ἀντίθετα, θὰ ἔπρεπε κατὰ τὸν Βόλφ, νὰ ἐξελιχθῇ ἡ ἐπιστῆμη τῆς ἀρχαιότητος σ' ἓνα σύνολο ὅλων τῶν γνώσεων καὶ πληροφοριῶν «οἱ ὁποῖες μᾶς ἀποκαλύπτουν τίς πράξεις καὶ τίς τύχες, τὴν πολιτικὴ, μορφωτικὴ καὶ οἰκιακὴ κατάστασι τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων, τὸν πολιτισμὸ τους, τίς γλῶσσες τους, τίς τέχνες κ' ἐπιστῆμες, τὰ ἔθιμα, τίς θρησκείες, τοὺς ἐθνικοὺς χαρακτῆρες καὶ τοὺς τρόπους τῆς σκέψης τους». "Ἐνα τόσο πλατὺ πρόγραμμα ἦταν ὅμως ἀδύνατο νὰ τὸ συλλάβῃ καὶ ἐκπληρώσῃ ἓνας λόγιος μονάχος τοῦ καὶ ἀπαιτοῦσε τὸν καταμερισμὸ ἐργασίας ἀνάμεσα σ' ἐμπειρογνώμονες καὶ σὲ ἐιδικοὺς ἐπιστημονικοὺς τομεῖς. Δημιουργήθηκε λοιπὸν — καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ δεῦτερο ἀποτέλεσμα ἐκείνων τῶν σκέψεων — μιὰ ἐνιαία ἐπιστῆμη τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἡ ὁποία στηρίζεται στοὺς στύλους τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, τῆς κλασικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς κλασικῆς φιλολογίας, οἱ ὁποῖες ἔχουν μὲν τὴν ἰδιαιτέρη τους κατατομὴ καὶ τὴν μέθοδό τους, ὅμως ἐνεργοῦν μόνον σὰν σύνολο αὐτῆς τῆς τριάδας. Δὲν ὑπάρχει ἀντίρρηση, ὅτι ἀνάμεσα στοὺς τρεῖς κλάδους, πού ἀναφέρθηκαν, κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ νεο-ουμανισμοῦ καὶ κατοπινά, κατεῖχε ἡ κλασικὴ φιλολογία τὴν μεγαλύτερη βαρύτητα καὶ συχνὰ ὀνομάζονταν ἡ ἐπιστῆμη τῆς ἀρχαιότητος ἀπλῶς φιλολογία. Καὶ πράγματι ἀκόμη ὡς σήμερα προσδίνεται στὴν φιλολογικὴ ἐργασία μιὰ κάποια προτεραιότητα, μιὰ πού αὐτὴ ἐπεξεργάζεται γιὰ τὸν ἱστορικὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ σὲ μεγάλη ἔκτασι ἀκόμα γιὰ τὸν κλασικὸ ἀρχαιολόγο τὰ κείμενα τῶν πηγῶν τὰ λογοτεχνικὰ καθὼς καὶ τοὺς παπύρους καὶ ἐπιγραφές. Ταυτόχρονα ὅμως σημείωσε ἡ ἀρχαιολογία ἀπὸ τίς ἀρχὲς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνα μιὰν ἄνοδο, τὴν ὁποία οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι δὲν τὴν

πρόσμεναν. Εὐρύνθηκε σημαντικὰ τὸ πεδίο ἐργασίας της καὶ οἱ μέθοδοι της ἐπεκτάθηκαν σὲ τομεῖς πού βρίσκονται πέρα ἀπὸ τὴν κλασικὴν σπουδὴν, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πάλιν τὸ ἑλληνο-ρωμαϊκὸν τοὺς κομμάτι τῆς ὥθησιν. Θεωρεῖται σὰν προσφορά τοῦ Γιόχαν-Βίνκελμαν (Winckelmann) τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸς ξεπέρασε τὴν νοοτροπία, ἡ ὁποία περιορίζεται ἀπλῶς στὴν συλλογὴ καὶ τὴν ταξινομήσιν ἀρχαιοτήτων, ὅτι δίδασκε ἱστορίαν τῆς τέχνης σὲ συνδυασμὸν μὲ τὴν γενικὴν ἱστορίαν, ὅτι ἀναγνώρισε τὴν σημασίαν τῆς ἀρχαίας τέχνης γιὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ καὶ ὅχι, ὅπως ὁ ἴδιος πίστευε, γιὰ ὅλες τὴς ἐποχάς.

Ἀντίθετα, ἦταν ἡ γνώσις τοῦ περὶ μνημείων, σὲ σύγκρισιν μὲ τὴν σημερινὴν γνώσιν ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ τότε ἐπίπεδο, ἀρκετὰ περιορισμένη. Ὡς προστεθὴ ὅμως, ὅτι κατὰ τὸν δέκατον ἑνῶτον αἰῶνα αὐξήθηκε γρήγορα ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν τῶν μνημείων, πρῶτον λόγῳ τῆς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, τοῦ ἀνοίγματός τοῦ ὑπόλοιπου ὀθωμανικοῦ ἐδάφους στοὺς ταξιδεύοντες ἐρευνητάς, δεύτερον λόγῳ τῶν προγραμματισμένων ἀνασκαφῶν, πού σὲ αὐξάνουσα κλίμακα διεξήχθησαν σὲ ὅλον τὸν ἀρχαιολογικὸν χῶρον, καὶ τρίτον λόγῳ τῆς ὀργανωμένης ἀρχαιολογικῆς ἐργασίας ἐπὶ κρατικοῦ καὶ διακρατικοῦ ἐπιπέδου. Εἶναι κατανοητὸ ὅτι ἡ ἔδρυσιν ἐθνικῶν κρατῶν στὴν βαλκανικὴν χερσόνησον ἐμφύχωσε ἀρκετὰ τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ μάλιστα τὴν μετέβαλε κυριολεκτικὰ σὲ ἐθνικὴ ἐπιστήμη. Ἀκόμη ὅμως καὶ στὴν βόρειαν καὶ δυτικὴν Εὐρώπην καθὼς καὶ στὴν Ρωσίαν δόθηκε στίς ἀρχαιοτάτας τῆς ἐκάστοτε πατριδος ἰδιαίτερη προσοχή. Ὁ κλάδος αὐτὸς τῶν εὐρημάτων τοῦ ἐδάφους ὁδήγησε σύντομα χωρικὰ καὶ χρονικὰ σὲ περιοχὰς πού ξεπερνοῦσαν τὴν προσοχὴν τῶν κλασικῶν σπουδῶν. Ἡ προϊστορικὴ ἀρχαιολογία δημιουργήθηκε μὲ ἀφετηρίαν τὴν ἀποψιν ὅτι μόνον ὅ,τι βασίζεται πάνω σὲ γραπτὰς πηγὰς μπορεῖ νὰ ἀναγνωρισθῇ σὰν ἱστορία.

Ἄλλοι ἀρχαιολογικοὶ κλάδοι δημιουργήθηκαν γιὰ μακρυνὰς χώρους τῶν μετα-ἀρχαϊκῶν περιόδων: ἡ αἰγυπτιακὴ καὶ ἡ ἀρχαιολογία τῆς ἀνατολῆς, ἡ ἐβραϊκὴ ἢ βιβλική, ἡ χριστιανικὴ, ἡ βυζαντινὴ ἀρχαιολογία κλπ. Τὴν δημιουργίαν τοὺς τὴν χρωστοῦσαν στὴν συστηματικὴν ἀνασκαφήν, ἔτσι ὅπως τὴν γνώρισε ἤδη ὁ Βίνκελμαν στὰ πρῶτα τῆς στάδια στὸ Ἡρακλεῖον (Herculaneum) καὶ ὅπως ἀναπτύχθηκε στὸν δέκατον ἑνῶτον αἰῶνα μέσα ἀπ’ τὴν ἄμιλλαν τῶν ἐθνῶν σὲ ὁλόκληρον τὸν χῶρον τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ μὲ βελτιωμένα τεχνικὰ μέσα. Πολὺ σύντομα ἔγινε φανερόν ὅτι αὕτῃ ἡ δραστηριότητα ἀπαιτοῦσε μιὰ ὑλικὴ ἐξασφάλισιν, ἕναν συντονισμόν, τὴν ἀνταλλαγὴν πείρας καὶ μιὰ τακτικὴν δημοσιότητα. Παράλληλα μὲ τὴν συλλογὴν μουσείων, πού ἀνῆκαν στὴν ἰδιοκτησίαν ἡγεμόνων, ἰδρύθησαν ἀρχαιολογικὰ ἱνστιτούτα καὶ ἀρχαιολογικὲς ἐταιρεῖες σὲ πολλὰ μέρη. Ἡ δημοσιότητα αὐτῶν τῶν ἱδρυμάτων ἀναποκρίνονταν στὸν δημοκρατισμὸν ἐκείνου τοῦ αἰῶνα. Ἡ νεο-οὐμανιστικὴ παιδεία ἐξασφάλιζε μιὰ πλατεῖαν κοινωνικὴ ἀπὴχθησιν στίς ἀρχαιολογικὰς μελέτας καὶ στ’ ἀρχαιολογικὰ ἀποτελέσματα καθὼς καὶ σ’ αὐτὰ τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀρχαιότητος.

Μπροστά σ' αὐτὸ τὸ ἐπιστημονικὸ-ιστορικὸ φόντο ἔζησε καὶ ἔδρασε ὁ Σλίμαν. Γεννήθηκε στὶς 6 Ἰανουαρίου 1822 στὸ Νοϊμπούκω (Neubukow) κοντὰ στὴν πόλη Βίσμαρ (Wismar) καὶ ἦταν τὸ πέμπτο παιδὶ τοῦ ἱερέα Ἐρνέστου Σλίμαν. Τὰ παιδικὰ του χρόνια τὰ ἔζησε στὸ χωριὸ τοῦ Μεκλεμβούργου Ἀνκερσχάγκεν (Ankershagen). Ὁ πατέρας του, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ζήτησε πολὺ, κατεῖχε μιὰ καλὴ γενικὴ μόρφωση καὶ ἐνδιαφέρονταν μὲ πάθος γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιότητος — πράγμα ποὺ τὸ κληρονόμησε ὁ γιὸς του. Εἶναι μὲν πιθανὸ οἱ νεανικὲς ἀναμνήσεις νὰ προσέδωσαν κάποια αἴγλη ἐκ τῶν ὑστέρων σ' αὐτὴ τὴν παιδικὴν ἐποχὴ, εἶναι ὅμως καὶ γεγονὸς ὅτι ὁ πατέρας του δώρησε τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1829 στὸ μόνις ὀχτάχρονο ἀγόρι τὴν «Παγκόσμια ἱστορία γιὰ παιδιὰ» τοῦ Γεωργίου Λουδοβίκου Γιέρρερ (Jerrer) στὴν ὁποία ἀπεικονίζονταν ἡ Τροία μέσα στὶς φλόγες καὶ ἡ ὁποία διήγειρε ποικιλίον τροπα τὴν φαντασίαν τοῦ παιδιοῦ.

Τὰ πρῶτα μαθήματα στὰ λατινικά τὰ δίδαξε στὰ γιὰ ὁ ἴδιος ὁ πατέρας του καὶ τὰ συνέχισε στὴν ἐνορία τοῦ Καλκχόρστ (Kalkhorst), ἔτσι ὥστε ὁ γιὸς Σλίμαν, ὅπως ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος, μπόρεσε τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1832 νὰ παρουσιάσει στὸν πατέρα του μιὰ ἔκθεση γιὰ τὸν τρωϊκὸ πόλεμο γραμμένη στὰ λατινικά. Τὸ γυμνάσιον τοῦ Νοϊστρέλιτς (Neustrelitz) δέσθηκε ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ἀμέσως νὰ μπῇ τὸ παιδὶ στὴν τέταρτη τάξιν, πλὴν ὅμως ἡ φτώχεια καὶ δυστυχία τοῦ σπιτικοῦ ἀνάγκωσαν μετὰ ἀπὸ λίγους μῆνες τὴν πορείαν τῆς νεο-ουμανιστικῆς του μόρφωσης. Γιὰ πρώτη φορὰ ἄκουσε ἑλληνικὰ ὁ Σλίμαν ἀπ' τὸ στόμα τοῦ γιοῦ ἐνὸς παπᾶ, ὁ ὁποῖος εἶχε παρατήσει τὸ γυμνάσιον τότε ἦταν ὁ Σλίμαν μαθητευόμενος σ' ἓνα μπακάλικον τοῦ Φύρστενμπεργκ (Fürstenberg). Ὁ ἥχος τῶν ὁμηρικῶν ἑξαμέτρων, τῶν ὁποίων τὴν ἐννοια δὲν καταλάβαινε, τοῦ ἔμεινε ἀξέχαστη ἐπὶ δεκαετίες ὁλόκληρες.

Ὁ βίος τοῦ Σλίμαν στὶς δεκαετίες 1836 ὡς 1866 ἦταν βίος ἐνὸς ἐμπόρου, τέτοιος ὅπως ἦταν δυνατός καὶ κατανοητὸς μόνον γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ προ-μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ, τοῦ ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ. Χάρης στὴν ἐπίμονη κατεργαστικότητά του, χάρις στὶς ἐμπορικὰς του ἱκανότητες καὶ τίς γνώσεις, ποὺ διαρκῶς διέδρυνε, χάρις στὸ ἀφάνταστο ταλέντο ἐκμάθησης ξένων γλωσσῶν, ποὺ εἶχε, ἀλλὰ καὶ χάρις σὲ μιὰ κάποια ἐλλειψὴ τύψεων συνειδήσεως καὶ κερδοσκοπίες ἀμφίβολης ποιότητος, ἐξελίχθηκε ὁ «μπακαλόγατος» τοῦ Φύρστενμπεργκ σὲ ἰδιοκτῆτη ἐνὸς μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου μὲ διεθνεῖς σχέσεις καὶ σὲ κάτοχον μιᾶς περιουσίας ἑκατομμυρίων, ποὺ ἦταν ἐξασφαλισμένα τοποθετημένη σὲ ἀξίες στὴν Εὐρώπῃ καὶ στὴν Ἀμερική.

Μπορεῖ ν' ἀμφιβάλλῃ κανεὶς ἂν ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Σλίμαν εἶναι σωστός, ὅτι ὅλας του οἱ προσπάθειες νὰ κερδίσῃ χρήματα ἀποσκοποῦσαν ἀποκλειστικῶς στὴν ἀπόκτησιν τῶν μέσων γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Τροίας. Εἶναι ὅμως γεγονὸς ὅτι ἤδη τὸ 1856, μόνις δηλαδὴ τοῦ τὸ ἐπέτρεψε ἡ ἐμπορικὴ του δραστηριότητα στὸ Πέτερσμπουργκ, ἄρχισε νὰ μελετᾷ ἀρχαῖες γλῶσσες καὶ λογοτεχνία.

Ἀρχισε νὰ μαθαίνει ἑλληνικὰ μὲ τὴν βοήθειαν δύο Ἑλλήνων ὑποτρόφων τῆς ἱερατικῆς ἀκαδημίας τοῦ Πέτερσμπουργκ καὶ τὸ καταπληκτικὸ εἶναι ὅτι ἄρχισε μὲ τὰ νεοελληνικά. Ξεκινώντας ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀφετηρία ἀπόκτησε μέσα σὲ τρεῖς μῆνες τόσες γνώσεις στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, ὥστε νὰ μπορῇ νὰ ἀσχολεῖται ἀποδοτικὰ μὲ ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Στὸ διάστημα δυὸ χρόνων διάβασε τοὺς σημαντικώτερους Ἑλληνες κλασικοὺς καὶ μὲν κάπως ἐπιφανειακά, ὅμως τὸν Ὅμηρον, ποὺ τὸν ἐνδιάφερε ἰδιαίτερα τὸν διάβασε ἐπανειλημμένα. Ἐπίσης καὶ τὰ λατινικὰ τὰ ξανάρχισε ὕστερα ἀπὸ 25 χρόνια καὶ πρέπει νὰ τὸν πιστέψουμε ὅτι ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια ἐντατικὴ ἐκμάθηση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, τὰ λατινικὰ τοῦ φάνηκαν εὐκόλα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει θεωροῦσε ὁ Σλίμαν τὶς κλασικὲς σπουδὲς σὰν μιὰ ὁργανικὴ ἐνότητα: ἀπασχόληση μὲ τὴν κλασικὴ ἀρχαιολογία πρὸς ἀπόκτησιν ἱστορικῶν γνώσεων, χωρὶς ἓνα φιλολογικὸ βῆμα, ἦταν γι' αὐτὸν κάτι τὸ παράλογο. Τὸ 1864 ἄρχισε ὁ Σλίμαν νὰ διαλύῃ τὶς ἐπιχειρήσεις του, ἔκανε ἓνα μακρινὸ ταξίδι στὸν κόσμον καὶ ἐγκαταστάθηκε τὸ 1866 στὸ Παρίσι μὲ σκοπὸ νὰ βαθύνη τὶς αὐτοδίδακτες γνώσεις του, μὲ ἐκτεταμένους μελέτες, τὶς ὁποῖες ἀναγκάστηκε, στὸ παρελθόν, γιὰ ἐπιχειρηματικὸς ἢ γι' ἄλλους λόγους, νὰ τὶς διακόψῃ ἐπανειλημμένα, καὶ ἀκόμη περισσότερο. Ὁ μεγάλος αὐτὸς ἐρασιτέχνης ἔδινε μεγάλη σημασία ν' ἀποφοίτηση αὐτὲς τὶς σπουδὲς μὲ ὅλους τοὺς τύπους. Τὸ βιβλίον του «Ithaka, der Peloponnes und Troja» («Ἰθάκη, Πελοπόννησος καὶ Τροία»), τὸ ὁποῖο ἔφερε τὸν ὑπότιτλον «Archäologische Forschungen» («Ἀρχαιολογικὲς ἔρευνες») καὶ στὸ ὁποῖο ὡς ἓνα βαθμὸ διατύπωνε τὸ ἐπιστημονικὸ του πρόγραμμα, τὸ ὑπέβαλε στὰ 1869 στὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ρόστοκ (Rostock) ὅπου βρίσκεται ἡ ἰδιαίτερη του πατρίδα, ὡς διατριβὴ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τοῦ χορηγηθῇ ἐν ἀπουσία του ὁ τίτλος τοῦ Διδάχτορος τῆς Φιλοσοφίας.

Εἶναι τιμητικὸ γιὰ τὰ μέλη τῆς συγκλήτου τῆς σχολῆς τὸ ὅτι παρὰ τὶς ἀτέλειες, ποὺ παρουσίαζε τὸ ἔργο καὶ οἱ ἐπεξεργασίες στὴν ἑλληνικὴ καὶ στὴν λατινικὴ γλώσσα — ἀναγνώρισαν τὶς ἐπιδόσεις του — μιὰ, ποὺ μάλιστα ἀφοροῦσαν τοπογραφικὰ καὶ ἔθνογραφικὰ τὸ νησί τοῦ Ὀδυσσεῆ Ἰθάκη — καὶ διέκριναν τὸν μεγαλοφυῆ σπινθήρα, ποὺ ἔμπνευσε τὸ βιβλίον. Εἶναι εἰρωνεῖα τῆς τύχης ὅτι τὸ λιγώτερον πειστικὸ μέρος τοῦ βιβλίου ἦταν αὐτό, ποὺ ἀφοροῦσε τὴν Τροία. Στὰ γραφτά του, ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὰ ταξιδιωτικὰ του ἡμερολόγια, ἐκθέτει ποιὲς τοποθεσίες καὶ μὲ ποιὰ μέθοδον σκόπευε νὰ ἐρευνήσῃ. Τὸ ὁμηρικὸ κείμενον, στὸ ὁποῖον πίστευε ὅπως πιστεῖ: ἓνας ὁρθόδοξος Λουθηρανὸς στὴν πεφωτισμένη Βίβλο, ἦταν ὁ ὁδηγὸς του πρὸς τοὺς τάφους ποὺ ἔξιχνησε ν' ἀνακαλύψῃ μὲ σκοπὸ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἱστορικὴ ὁρθότητα ἐκείνου τοῦ ὁμηρικοῦ κειμένου. Ἡ ἀδιάρρηκτη συνοχὴ τῆς φιλολογίας, τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, τὴν ὁποία διατύπωσαν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ αἵωνα, συνελήφθη ἐνστικτώδεια καὶ ἐφαρμόσθη στὴν πράξιν ἀπὸ τὸν Σλίμαν κατὰ τὶς

ἀνασκαφές του. Είναι πλαστογραφία ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν ρωμαντικῶν βιογράφων τοῦ Σλίμαν, ποὺ τὸν σταμπάρει σὰν χρυσοθήρα ἢ ποὺ ἐρμηνεύει τὴν ἀρχαιολογική του δραστηριότητα σὰν αὐτοσκοπὸ. Είναι ἐπίσης μονόπλευρο τὸ νὰ θέλῃ κανεὶς νὰ διαχωρίσῃ τὴν ἱστορική ἀρχαιολογία, ποὺ ἓνα σημαντικὸ κομμάτι της προώθησε ὁ ἴδιος ἀποφασιστικά, ἀπὸ τὴν φιλολογικὴ ἀφρηρία καὶ στόχο αὐτοῦ τοῦ κομματιοῦ, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη. Μόνο στὰ πλαίσια μιᾶς πλήρους καὶ ἐνιαίας ἐπιστήμης τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος θεωρεῖται τὸ ἔργο τοῦ Σλίμαν κατανοητὸ καὶ σκόπιμο.

Μετὰ τὴν μόνιμη ἐγκατάστασή του στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν γάμο του μετὰ τὴν ὑποψήφια διδασκάλισσα Σοφία Ἐγκαστρομένου, ἀφιέρωσε πλέον ὁ Σλίμαν τὴν ζωὴ του ὁλοκληρωτικὰ στὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἐπιστημονικοῦ του καθήκοντος, τὸ ὁποῖο ἀποτελοῦσε τὸ νεανικὸ του ὄνειρο καὶ ποὺ συνίστονταν στὴν ἀποκάλυψη τῶν μνημείων τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς, ποὺ ἦταν ἀντικείμενο τοῦ ὁμηρικοῦ ἔπους. Ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ὁ ἠρωϊσμὸς, ποὺ τὸν κατεῖχε ἦταν ἀπαράμιλλος. Ὅλες οἱ ἐργασίες, ποὺ διεξήγαγε σὲ τουρκικὸ ἔδαφος — ὅσον ἀφορῶσε τὴν Τροία — ἢ κατὰ τ' ἄλλα σὲ ἐλληνικὸ ἔδαφος, τίς χρηματοδότησε αὐτὸς ὁ πράγματι βασιλικὸς ἔμπορος ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ του περιουσία. Ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατανάλωση τῶν φυσικῶν του δυνάμεων σὲ μιὰν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία εἶχε πιά ξεπεράσει τὰ χρόνια τοῦ μεσήλικα ἄξιζει νὰ τονισθῇ περισσότερο. Ἐπιπρόσθετα πρέπει ν' ἀναφερθοῦν οἱ ἀγῶνες του, ποὺ προκαλοῦσαν πικρία καὶ φθορὰ σ' αὐτὸν τὸν ἐρασιτέχνη, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ κατακτήσῃ νέο ἔδαφος, με νέες μέθοδες, ἀγῶνες ἐνάντια σὲ πνευματικὴ ἀδράνεια, ὑπεροψία καὶ αὐθάδεια, τοὺς ὁποίους φυσικὰ καὶ ὁ ἴδιος συχνὰ προκαλοῦσε λόγω τοῦ τεμπεραμέντου, ποὺ τὸν διέκρινε.

Γεννιέται σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τὸ ἐρώτημα: σὲ τί συνίσταται τὸ ἔργο του καὶ τί ἀποτελέσματα παρουσίασε ὁ Σλίμαν;

Στὴν προσπάθειά του νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν κόσμο, ποὺ ὤμνησαν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἀπ' τὸ βασίλειο τῶν μύθων στὴν ἱστορικὴ πραγματικότητά ἐργάσθηκε ὁ Σλίμαν συστηματικώτατα. Ὅστερα ἀπὸ τίς προκαταρκτικὰς του ἐρευνες, ποὺ δημοσιεύθηκαν τὸ 1869 καὶ ποὺ χρησιμοποιοῦνταν σὰν βάση γιὰ τὴν διατριβὴ του στὸ Ρόστοκ, στράφηκε πρὸς τὴν Τροία, τὴν ὁποία, σὲ ἀντίθεση μετὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσα ἀντίληψιν καὶ ἀκολουθώντας τὴν ἐρμηνεία τῶν τοπογραφικῶν στοιχείων τοῦ Ὅμηρου, ἔψαχνε νὰ τὴν βρῇ ὄχι στὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Σκαμάνδρου πάνω ἀπὸ τὸ χωριὸ Μπουναμπαρσί, ἀλλὰ ἐπάνω στὸ λόφο τοῦ Χισαρλίχ. Οἱ ἀνασκαφές του ἐπιβεβαίωσαν πλήρως αὐτὴ τὴν προσδοκία του καὶ ὡδήγησαν τὸ 1873 στὴν πράγματι καταπληκτικὴ ἀνακάλυψιν τῶν χρυσῶν εὐρημάτων, τὰ ὁποία πίστευε ὁ ἀνακαλύψας, λάτρης τοῦ Ὅμηρου, ὅτι ἀνήκουν στοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλέως Πριάμου. Καὶ κατοπινὰ ἐπ' αὐτῇ στὴν Τροία. Τὶς τελευταῖες του ἀνασκαφές στὴν βασιλικὴ αὐτὴ πόλιν στὸν Ἑλλήσποντο τίς ἔκανε ἀπ' τὸν Μάρτη ὡς τὸν Αὐγούστο τοῦ 1890. Πλὴν ὅμως ὁ

ὁμηρικὸς κόσμος δὲν περιορίζονταν στὴν Τροία. Γι' αὐτὸ καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχή του τὸ 1874 καὶ τὸ 1876 πρὸς τὶς «χρυσὲς» Μυκῆνες, ὅπως τὶς ὀνόμαζαν ἤδη οἱ ἀρχαῖοι, στὴν πρωτεύουσα τοῦ βασιλιᾶ Ἀγαμέμνονα. Κι' αὐτὴ του ἡ ἐπιχείρηση ἔφερε στὸ φῶς στολίδια, ὕψλα, χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ δοχεῖα σὲ τέτοια ποσότητα καὶ ποιότητα, ποὺ θεληματικὰ ἢ ἄθελα στερῶσαν τὴν φήμη τοῦ Σλίμαν σὰν χρυσοθήρα. Τὸ 1878 ξαναπῆγε ὁ Σλίμαν στὸ νησί τοῦ Ὀδυσσεᾶ Ἰθάκη, τὸ 1880/81 καὶ τὸ 1886 ἐργάστηκε στὸν Ὀρχομενὸ Βοιωτίας, τὴν πρωτεύουσα τῶν Μινύων, ποὺ ὀνομάζονταν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον σὰν ἐπίσης χρυσὴ πόλη, τὸ 1884/85 ἀπεκάλυψε τὸ παλάτι τῆς Τυρύνθου μὲ τὰ κυκλώπεια τεῖχη του, πράγμα ποὺ ἄνοιξε τὸν ὁρίζοντα πρὸς ἕνα ἀκόμη ἀρχαιότερο παρελθὸν καὶ ταυτόχρονα παρουσίασε τὰ ἑλληνικὰ φαινόμενα κάτω ἀπὸ ἕνα πρίσμα κοσμοιστορικῆς εὐρύτητας. Τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Κρήτης, τοῦ νησιοῦ τοῦ Μίνωα, δὲν τοῦ δόθηκε ἡ δυνατότητα νὰ τὴν ἐρευνήσῃ λόγω τοῦ ὅτι οἱ κάτοικοί του, ποὺ ἔβλεπαν νὰ πλησιάζῃ ἡ ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τὴν τούρκικη κυριαρχία, προτιμοῦσαν γιὰ τὴν ὥρα νὰ προστατεύονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαιότητος ὄντας θαμμένα μέσα στῇ γῇ.

Εἶναι προτιμητέο τὸ ὅτι σὲ διάκριση ἀπὸ ἄλλους παλαιότερους καὶ νεώτερους ἀνασκαφεῖς ὁ Σλίμαν δημοσίευσε τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα ταχύτατα, κατ' ἀρχὴν μὲ ἀνακοινώσεις στὸν τύπο καὶ μετὰ μέσῳ ἐπιστημονικῶν βιβλίων ποὺ κατὰ κανόνα ἐξέδιδε ταυτόχρονα σὲ γερμανικὲς, ἀγγλικὲς, γαλλικὲς καὶ ἀμερικανικὲς ἐκδόσεις. Παρακολοθώντας αὐτὰ τὰ βιβλία γίνεται καταφανές, ὅτι ὁ ἐνθουσιαστικὸς Σλίμαν μεταβάλλεται βαθμιαῖα σὲ λόγιον, ὁ ὁποῖος ἀξιοποιοῦσε γόνιμα τὶς ὑποδείξεις, ποὺ τοῦ ἔκαναν οἱ συνεργάτες καὶ φίλοι του μὲ τὸν Ροδόλφ Βίρχωφ (Virchow) καὶ τὸν Γουλιέλμο Ντέρπφελντ (Dörpfeld) ἐπικεφαλῆς καὶ κατόπιν ὁ Μάξ Μύλλερ (Müller) καὶ Ἄρτσιμπαλντ Ἑρρίκος Σέις (Sayce) στὴν Ὁξφόρδη καθὼς καὶ ὁ Ριχάρδος Σένε (Schöne) στὸ Βερολίνο. Κατ' ἀρχὴν εἶχαν τὰ πρῶτα τοῦ ἔργα χαρακτηριστὰ ἡμερολογίων καὶ μὴ ὀλοκληρωμένων σημειώσεων, κατόπιν ὁμως συστηματικοποιούνταν οἱ δημοσιεύσεις τοῦ διατηρώντας τὴν ιδιότητα τοῦ εὐανάγνωστου κ' ἐφόσον αὐτὸ ἐπιτρέπονταν, τοῦ ἐκλαϊκευμένου. Ἄν καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Σλίμαν ἦταν ἄγνωστη ἡ σκέψη πρὸς ἐκλαΐκευση τῆς ἐπιστήμης, ἐν τούτοις γνώριζε πολὺ καλὰ ὁ πεπειραμένος ἔμπορος πόσο μεγάλη σημασία εἶχε ἡ δημοσιότητα στὸ πεδίο τῆς ἐπιστήμης.

Αὐτὴ του τὴν ἐπιστήμη, τὴν ἐπιστήμη τῆς ἑλληνο-ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος, τὴν πλούτισε μὲ τὸν πῦρ σημαντικὸ τρόπο. Σὲ μιὰ ἐποχὴ, ποὺ οἱ φιλόλογοι, ἀπὸ τὸν Φρειδερίκο Αὐγουστο Βόλφ καὶ μετὰ, ἔθεταν ἐπανεληγμένα τὸ «ὁμηρικὸ ζήτημα» μόνο ἐπάνω στῇ βάσει λογοτεχνικο-ιστορικῶν κριτηρίων καὶ προσπαθοῦσαν κυριολεκτικὰ νὰ τὸ ἀναλύσουν καὶ νὰ τὸ λύσουν, πῆρε ὁ Σλίμαν στὰ σοβαρὰ τὶς μαρτυρίες, ποὺ περιεῖχαν τὰ ἔπη ἀτόφια, τὰ μετέτρεψε σὲ ἀμεσες ἱστορικὲς πηγές καὶ ἀνακάλυψε κάτω ἀπὸ τὶς ὁδηγίες τους, μὲ τὰ μέσα τῆς

ἀρχαιολογίας τοῦ ἀνοικτοῦ πεδίου, «ἐναν νέο κόσμος» (ὅπως διετύπωσε ὁ ἴδιος) τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαιότητος. Γιά τόν Σλίμαν, ὁ ὁποῖος παραδέχονταν τίς ἱστορικῆς ἔννοιες τῆς ἐποχῆς του, θεωροῦνταν ὁ κόσμος τῶν Μυκηναίων καί τῆς Τροίας σάν κόσμος προϊστορικός. Χάρις σέ ἐπόμενες ἐρευνες, πού ἀκολούθησαν τόν δρόμο πού ἀνοίξε ὁ Σλίμαν, μᾶς εἶναι γνωστό ὅτι ἐκεῖνη ἡ ἐποχὴ χαρακτηρίζεται σάν ἱστορία τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἑλλάδας καί εἶναι συστατικό κομμάτι τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Ἡ δράση ὅμως τοῦ Σλίμαν δέν μετέβαλε μονάχα χρονικά τήν εἰκόνα τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλά παραμέρισε ταυτόχρονα τοὺς κλασικιστικούς περιορισμούς, πού πιθάνο νά ὑπῆρχαν ἀκόμη. Βέβαια θεωρεῖται ἡ ἑλληνο-ρωμαϊκὴ ἀρχαιότητα, λόγω τῶν ἐπιτευγμάτων της στὸν τομέα τοῦ πολιτισμοῦ, πού διατηρήθηκαν ζωντανὰ μέχρι σήμερα, σάν μιὰ ἀνώτερη ποιότητα σέ σύγκριση μὲ παλιότερους ἢ καί συγχρόνους της πολιτισμούς. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως πλευρὰ ἀποτελέσαν αὐτοὶ οἱ πολιτισμοὶ προϋπόθεση καί κοιτίδα γιὰ τὴν πραγματικοποίησιν τῶν ἀναφερθέντων ἐπιτευγμάτων. Ὁ ὁμηρικὸς του ἐνθουσιασμός δέν ὥθησε ποτὲ τόν Σλίμαν ὥς τὸ σημεῖο νά παύσῃ νά ἐξετάζῃ τὴν ἀρχαιότητα κάτω ἀπὸ μιὰ κοσμοϊστορικὴ σκοπιά. Δὲν εἶναι μικρότερης σημασίας οἱ πρόοδοι, πού εἰσήγαγε ὁ Σλίμαν ἀπὸ μεθοδολογικῆς πλευρᾶς. Ἡ ἀρχαιολογία, ἔτσι ὅπως τὴν εἶχε διαμορφώσει ὁ Βίνκελμαν ἦταν κατ' ἀρχὰς ἀρχαιολογία τῆς τέχνης. Ἀπειρες δυνατότητες ἀνοίχθηκαν στὴν ἱστορικὴ ἀρχαιολογία, ὅχι μόνο μὲ τίς γραπτὲς πηγές — οἱ ὁποῖες ὡς τότε ἦταν παραδεκτὲς μόνο κάτω ἀπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια —, ἀλλὰ καί τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τὰ ὁποῖα ἄρχισαν νά ἔχουν τὴν ἴδια ἀξία ἀποδεικτικῶν μέσων. Ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴν σὲ βάθος, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὴν εἶχε πράγματι χαρακτηριστὰ ληστρικῆς μεθόδου ἐκσκαφῆς καί συνδέονταν μὲ ἐρμηνεῖς τῶν εὐρημάτων, πού ἐβρίθαν φαντασίας, πέρασε ὁ Σλίμαν, ὁ ὁποῖος ἔπαιρνε πολὺ σοβαρὰ τὴν κριτικὴ τῶν εἰδικῶν, στὴν ἀνασκαφὴ στρωμάτων τοῦ ἐδάφους. Αὐτὴ ἡ τελευταία μέθοδος ἀνοίξε τὸ δρόμο στὴν Στρωματογραφία. Τὴν μέθοδο τῆς χρονολόγησιν τῶν θρυψάλων πού ἀναπτύχθηκε ἀπὸ παλαιότερους ἐπάνω σὲ μεσο-ευρωπαϊκὸ ὕλικό τὴν παραδέχθηκε ἤδη ἀπὸ νωρὶς ὁ Σλίμαν. Αὐτὴ τὸν ὑποκίνησε νά κουβαλήσῃ πλοῦσιο ὕλικό συγκριτικό, κάποτε-κάποτε μάλιστα ἀπὸ μεγάλες ἀποστάσεις. Αὐτὴ ἡ διαδικασία τὸν βοήθησε νά ξεπεράσῃ τὸν κλασικιστικὸ γραικο-κεντρισμό. Τέλος, ὅπως δείχνουν καθαρὰ τὰ βιβλία του, προσπαθοῦσε ἀκόμη ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια νά συλλάβῃ τὴν τοποθεσίαν τῆς ἀνασκαφῆς μέσα στὸ σύνολο τῶν γεωγραφικῶν της σχέσεων. Τοπογραφία, κλίμα, χλωρίς καί πανίς, γεωλογία ἦταν ἀντικείμενα τῆς ἐξέτασιν. Ἐπίσης συμπεριλαμβάνονταν ἡ ἀνθρωπολογία καί ἡ ἐθνολογία. Ὁ Σλίμαν προηγήθηκε τῆς ἐποχῆς του ἀκόμη καί σ' ὅτ,ι ἀφορᾷ τὴν τακτικὴν συνεργασίαν μὲ τίς θετικὰς ἐπιστῆμες, χωρὶς τίς ὁποῖες εἶναι σήμερα ἀκατανόητη ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐργασία.

Ὁ Ἑρρίκος Σλίμαν θεωρεῖται ἀπ' τοὺς Ἑλλήνες σάν Ἑλληνας. Ἀπὸ τὸν γάμο του μὲ τὴν Σοφία Ἐγκαστρομένου, πού στίς ἀρχαιολογικὰς του ἐπι-

χειρήσεις τοῦ στάθηκε πάντα ιδεώδης βοηθός και συνεργάτρια, προήλθαν δυό παιδιά, ἡ ‘Ανδρομάχη και ὁ ‘Αγαμέμνων. ‘Ο γιός ἔδρασε ὡς διπλωμάτης στήν ὑπηρεσία τοῦ ‘Ελληνικοῦ κράτους. ‘Ανεξάρτητα ἀπό τήν στενή του σύνδεση μέ τήν χώρα τῆς νοσταλγίας του παρέμεινε ὁ Σλίμαν ταυτόχρονα και στενὰ συνδεδεμένος μέ τήν πατρίδα του Γερμανία και μέ τὸ Μεκλεμβούργο. Τὸ τελευταῖο του ταξίδι στήν Γερμανία πραγματοποιήθηκε γιὰ νὰ ὑποστημιὰ ἐγχείρηση στ’ αὐτιά, γιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τήν συλλογὴ του τῆς Τροίας, ἡ ὁποία εἶχε μεταφερθῇ στὸ Βερολίνο, και γιὰ νὰ συζητήσῃ μέ τὸν Βίρχωφ. Αὐτὸ τὸ ταξίδι ἦταν και τὸ τελευταῖο τῆς ζωῆς του. Στις 26 Δεκεμβρίου 1890 κατὰ τήν ἐπιστροφή του γιὰ τήν ‘Ελλάδα, τὸν βρῆκε στὴ Νεάπολη ὁ θάνατος. ‘Η μεγαλοπρεπὴς κηδεὶα ποὺ τοῦ ἔγινε στήν ‘Αθήνα ἐδειξε ὅτι ἡ δράση του ἔτυχε τῆς παγκόσμιας ἀναγνώρισης ἔτσι ὅπως τοῦ ἄξιζε. Τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς προσωπικότητάς του τὸν συνέλαβε ἀργότερα ὁ Ροδόλφος Βίρχωφ μέ τὰ λόγια του: «Θέλησε τὸ Μέγα και ἐκπλήρωσε τὸ Μέγα... αὐτὸ ποὺ ἐπέτυχε τὸ κατέκτησε μέ τίς δικές του δυνάμεις. Μέσα σὲ ὅλες τίς διαχυμάνσεις παρέμεινε πιστὸς στὸν ἑαυτὸ του. Μοναδικὴ του φροντίδα ἦταν ἡ γνώση τοῦ ἀνώτερου».

‘Απὸ τότε πέρασαν ἐνενήντα χρόνια. ‘Ο καπιταλισμός, στοῦ ὁποίου τήν προμονοπωλιακὴ περίοδο συνέπεσαν οἱ ἀφάνταστες ἐπιτυχίες τοῦ Σλίμαν σὰν ἐμπόρου και σὰν κερδοσκοποῦ, πέρασε, ἀκόμη ὅσο ὁ ἴδιος βρισκόνταν στήν ζωὴ, στὸ μονοπωλιακὸ του στάδιο, ποὺ χαρακτηρίζεται σὰν ἱμπεριαλισμός και ἐν τῷ μεταξύ ξεπέρασε ἀπὸ πολλοῦ ἤδη τὸ ζενίθ του. ‘Η ἐργατικὴ τάξη τῆς ὁποίας τίς κινητήριες δυνάμεις και τὰ ἔργα ὁ Σλίμαν κατὰ τὸ πρῶτο ἡμισυ τῆς ζωῆς του παρακολουθοῦσε και σημείωνε, ὅχι μονάχα κατέκτησε σὲ ἐκτεταμένες περιοχὲς τῆς γῆς τήν πολιτικὴ ἡγεσία ἀλλὰ και σὰν προϋπόθεση αὐτοῦ μετέτρεψε τὸ σοσιαλισμὸ ἀπὸ οὐτοπία σὲ ἐπιστήμη. Μέσα σὲ τέτοιες βαθεῖες μεταλλαγές ἦταν φυσικὸ οἱ εἰδικὲς ἐπιστῆμες νὰ μὴν μείνουν ἄθικτες.

‘Υστερα ἀπὸ τέτοιες ἀλλαγές τῶν συνθηκῶν ἀνάπτυξης και δράσης, γεννιέται δικαιολογημένα τὸ ἐρώτημα ἀν ἐξακολουθοῦν νὰ διατηροῦν τήν σημασία τους οἱ κλασικὲς σπουδές και ἡ κληρονομία τοῦ Σλίμαν. Γιὰ ν’ ἀπαντήσουμε στήν ἐρώτηση θὰ πρέπει νὰ παρακολουθήσουμε σὲ χοντρές γραμμὲς τήν πορεία αὐτῶν τῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων μετὰ τὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνα.

Τὸ πέρασμα τοῦ καπιταλισμοῦ στὸ μονοπωλιακὸ του στάδιο εἶχε σὰν ἐπίπτωση νὰ διευρυνθῇ ἡ ὁρατότητα πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Εὐρώπης. Στὸν πολιτικὸ τομέα διαφαίνεται καθαρὰ ἡ μορφή τοῦ παγκόσμιου ἱμπεριαλισμοῦ και στὸν οικονομικὸ τομέα οἱ διεθνεῖς συγκοινωνίες και τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον. Χωρὶς αὐτὲς τίς προϋποθέσεις θὰ ἦταν ἀκατανόητες οἱ ἐξελίξεις τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, τῆς ἱατρικῆς και τῆς τεχνικῆς. Στὸν φιλοσοφικὸ-ιδεολογικὸ χῶρον θρυμματίσθηκε ἡ περιορισμένη ἀστικὴ εἰκόνα τοῦ σύμπαντος, στὸν φιλολογικο-ιστορικὸ τομέα ὅμως — ἐπίσης και στὶς κλασικὲς σπουδές — ἀποτελέσθηκε σὲ αὐξανόμενη κλίμακα ἓνας ἱστορισμός, ἀπογυμνωμένος ἀπὸ τὰ προοδευτικὰ

στοιχεῖα, τὴν θεωρητικὴν βάσιν. Ὁ ἱστορισμὸς ἐκεῖνος ἀρνοῦνταν τὴν ἐπίδρασιν ἀντικειμενικῶν νομοτελειῶν, ἀπολυτοποιοῦσε τὸ «πᾶζ γινόμενον», τὸ ἀτομικὸ καὶ τὸ μὴ ἐπαναλαμβανόμενον στὴν ἱστορία καὶ θεωροῦσε τὴν ἱστορία μόνο σὰν περιγράφουσα ἐπιστήμη τῆς ὁποίας τὶς ἰδιομορφίες μπορεῖ κανεὶς νὰ τὶς συλλάβῃ μόνο μέσω ἰδιογραφικῶν τρόπων παράστασης καὶ μὲ ἀτομιστικοποιούσας μέθοδους, ποὺ ἐμπεριέχονται σ' αὐτοὺς τοὺς τρόπους. Αὐτὴ ἡ ἀντίληψις ἐπέτρεψε νὰ ξεπηδήσῃ πληθώρα ἀπὸ μεμονωμένων καὶ εἰδικῶν κλάδους, καὶ παρώτρυνε μὲ ἔμφαση τὴν ἐπὶ μέρους ἔρευνα, ἡ ὁποία διείσδυσε σὲ χώρους μακρινοὺς καὶ μακρινότατους. Ταυτόχρονα ὅμως ἀφαίρεσε αὐτὴ ἡ ἀντίληψις ἀπὸ τὶς ἐπιστήμες μέσα στὶς ὁποῖες διείσδυσε τὴν κοινωνικὴ τους ἐπιρροή. Καὶ ἐνῶ παραδείγματος χάριν κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνάδου της, ἡ ἀστικὴ τάξις διδασκόνταν ἀπὸ τὶς κλασικὲς μελέτες τὴν κοσμοαντίληψιν, τὰ ἰδανικὰ τῆς μόρφωσης καὶ τὴν ἐπιλογὴ πολιτικῶν στόχων, μετατράπηκαν αὐτὲς οἱ μελέτες κάτω ἀπὸ ἀλλαγμένους συνθήκες ἀπλῶς σὲ κλάδους δίπλα σὲ πολλοὺς ἄλλους κ' ἔγιναν ὑπόθεση ἐμπειρογνομόνων, μιὰ ποὺ ἡ ἀστικὴ τάξις ἀσχολοῦνταν ἀποκλειστικὰ μὲ τὶς ἐπιχειρήσεις της καὶ ἡ ἐργατικὴ τάξις ἦταν ὥπωςδὴποτε ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴν ἀνώτερη μόρφωση.

Μέσα σ' αὐτὸν τὸν στενὰ χαραγμένο ἐσωτερικὸ κύκλο μπόρεσε ἡ ἀρχαιολογία — μόνο μὲ τὴν ἔννοια τοῦ εἰδικοῦ κλάδου — νὰ ἐκτεταθῇ ὅσο ποτὲ ἄλλοτε. Ὅχι μονάχα ἡ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολιτισμοί, στὸ λεγόμενο περιθώριο, τράβηξαν τὴν προσοχή. Αὐτὸς ὁ προσανατολισμὸς βοήθησε ὥστε στὶς μελέτες αὐτὲς νὰ παίρνουν μέρος ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς, Γάλλους, Ἀγγλοὺς καὶ Γερμανοὺς, Ρῶσοι καὶ Πολωνοί, Ἕλληνες, Ρουμάνοι καὶ Βούλγαροι, Ἰσπανοί, Πορτογάλοι καὶ ἄλλοι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσιύσεων αὖξαινε ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον. Τὰ σύνορα τῆς ἑλληνο-ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος ρευστοποιήθηκαν. Ἡ ἐπιστήμη τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, διείσδυσε γενικὰ σὲ μιὰ πλατεῖα ἐπιστήμη τῆς ἀρχαιότητος χωρὶς ἀκόμη συγκεκριμένο στόχο καὶ ἀποστολή. Οἱ ἐργασίαι τοῦ Σλίμαν εἶχαν ἔγκαιρα σημάνει ἀλληλοεξαρτήσεις καὶ ἀξίωσαν συγκριτικὰς μεθόδους. Ταυτόχρονα ὅμως μεταθέσανε τὰ χρονικὰ ὅρια πρὸς τὰ μπρὸς καὶ φώτισαν τὶς ἐποχές, ποὺ παρήλθαν πρὶν ἀπὸ τὶς ἱστορικές, τὶς στηριζόμενες σὲ γραπτὰς πηγές, ἐποχές. Αὐτὰ τὰ καθήκοντα ἦταν πέρα γιὰ πέρα πρόσφατα: ἔτσι ἔχουμε στὴ Μικρὰ Ἀσίαν τὴν διερεύνηση τῶν Χετταίων στὴν ὁποία ἔδωσε ἀποφασιστικούς παλμούς ὁ ἀσσυριολόγος Β. Χρόζνυ (Hrozy) μὲ τὶς ἐρευνές του στὸ Μπογκάτζικιοι.

Στὴν Κρήτη ἀποκαλύφθηκε ὁ προμυκηναϊκὸς πολιτισμὸς χάρις στὶς ἀνασκαφὲς τοῦ παλατιοῦ τῆς Κνωσοῦ ἀπὸ τὸν Σέρ Ἀρθούρο Ἐβανς (Evans). Ἀναπτύχθηκε ἡ Ἐτρουσκολογία, βάσει τῆς ὁποίας ἀποκαλύφθηκε ἡ προ-ρωμαϊκὴ ἱστορία καὶ βοήθησε νὰ γίνῃ κατανοητὴ ἡ ἱστορία τῶν πρώτων ρωμαϊκῶν χρόνων στὴν ἀρχαίαν Ἰταλία. Πλὴν ὅμως, τὰ ὅρια δὲν μετατέθηκαν μονάχα πρὸς τὰ πάνω ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ κάτω. Ὁ Ἑλληνισμὸς, ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία

διαμόρφωσε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς πολυσθινὰ κράτη μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, κατέχει μιὰν ἰδιαιτέρη θέσιν. Ἡ μεταγενέστερη ἀρχαιότητα, ἡ ἐποχὴ μετὰ τὴν διάλυση τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἐπέσυρε τὴν προσοχὴ ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, καὶ τῆς ἱστορίας, τῆς θρησκευτικῆς ἱστορίας καὶ τῆς λογοτεχνίας. Ἐξερχόμενη ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος δημιουργήθηκε ἡ βυζαντινιστικὴ καὶ ἡ μεσο-λατινικὴ φιλολογία, οἱ ὁποῖες μετέφεραν τὶς δοκιμασμένες μέθοδους στὴν ἔρευνα μεσαιωνικῶν ἀντικειμένων. Νέες πηγὲς ποὺ ἀνακαλύφθηκαν, ὅπως εἶναι οἱ πάπυροι καὶ τὰ ὕττρακα δημιουργήσαν εἰδικούς κλάδους, ἄλλοι δὲ ὅπως εἶναι ἡ ἐπιγραφικὴ, ἡ νομισματικὴ, ἡ ἔρευνα τῶν χειρογράφων βελτίωσαν τὶς μεθόδους τους. Σ' ὅλους τοὺς τομεῖς ἄρχισαν νὰ σχηματίζονται τεράστιες συλλογὲς ὕλικῶν, χωρὶς ν' ἀσχολῆται κανεὶς μὲ τὸ ζήτημα πότε καὶ ποιὸς θὰ περατώσῃ αὐτὸ τὸ ἔργο. Ἡ δράση τοῦ Σλίμαν ἀποτέλεσε ἀποφασιστικὴ παρότρυνση γιὰ τὴν χαραυγὴ τῆς ἐποχῆς τῶν μεγάλων ἀνασκαφῶν μὲ τὴν βοήθεια μέσων τῆς πλέον συγχρόνου τεχνικῆς. Ἡδὴ ἀναφέραμε τὴν Κνωσό. Ἡ Ὀλυμπία, ἡ Δῆλος, ἡ Πέργαμος, ἡ Ἐλευσίνα, ἡ Ἐπίδαυρος, ἡ Πριήνη, ἡ Ἐφεσος, ἡ Κόρινθος, ἡ Μίλητος, ἡ Ὀστια καὶ τὸ Σχάλμπουργκ (Saalburg), ἀναφέρονται ἀπλῶς σὰν παραδείγματα. Δὲν ἀναφερθήκαμε δὲ ἀκόμη καθόλου στὶς ἔρευνες, ποὺ ἔγιναν στὴν Ἀνατολή.

Ἐνας αἰώνας τῆς πληρότητας, μιὰ ἐποχὴ τῆς ἁνθισης, θὰ μπορούσε ν' ἄλλεγε κανεὶς. Μιὰ τέτοια ὅμως διαπίστωση δὲν θ' ἀνταποκρίνονταν στὴν πραγματικότητα. Παρ' ὅλη τὴν συρροὴ πληθώρας νέων γνώσεων τῆς ἐπιστῆμης τῆς ἀρχαιότητος, μειώνονταν συνεχῶς ἡ ἐπιδρασὴ τῆς στὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν γενικὴ μὲρφωση. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι γιὰ τὴν πλατιά δημοσιότητα ὁ Σλίμαν ἦταν γνωστὸς σὰν περιπετειώδης χρυσοθήρας καὶ ὄχι σὰν ἱστορικὸς καὶ σὰν ἐρμηνευτὴς τοῦ Ὁμήρου, ὅπως τὸ ἤθελε ὁ ἴδιος νὰ εἶναι. Τὸ οὐμανιστικὸ γυμνάσιο παρέμεινε μὲν γιὰ ἀρκετὸ χρόνον σὰν μιὰ μορφὴ μὲρφωσης τὴν ὁποία ἐκτιμοῦσε ἡ κοινωνία, ὅμως ἡ μέθοδος τῆς ἀποστήθισης στὸ γλωσσικὸ μάθημα καὶ τῆς διδασκαλίας μὲ βάση τὴν ἀπαρίθμηση ἱστορικῶν γεγονότων παραμέρισαν τὰ ἰδανικὰ τῆς μὲρφωσης τοῦ ἀνθρώπου, τέτοιας ὅπως τὴν ἤθελε ὁ Χούμπολτ (Humboldt). Καὶ ὅταν πιά, κατὰ τὸ πέρασμα στὸν καινούργιον αἰῶνα, ἄρχισε ἡ τεχνικὴ νὰ προβάλλῃ κατηγορηματικὰ τὶς ἀξιώσεις τῆς στὰ σχολεῖα, πέρασαν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς οὐμανιστικῆς μὲρφωσης στὴν παθητικὴ ἄμυνα καὶ στάθηκαν ἀνίκανοι νὰ παρουσιάσουν νέους προσανατολισμούς. Μέσα ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἐμφανίσθηκε ὁ ἀνανεωμένος ἢ ὁ λεγόμενος τρίτος οὐμανισμὸς τοῦ Βέρνερ Γιέγκερ (Jaeger), ὁ ὁποῖος ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ ἐπιστημονικὰ ἀποτελέσματα τῶν δημιουργῶν του, δὲν μπορεῖ ἄλλως νὰ χαρακτηρισθῇ παρὰ σὰν κλαστικιστικὸ θρησκευτικὸ ὑποκατάστατο, τὸ ὁποῖο ἀγκάλιασε μόνο ἓνα ἐκλεκτὸ κομμάτι τῆς ἀστυκῆς τάξης καὶ τέλος θρυσματίσθηκε ὅταν θέλησε νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὴν φασιστικὴ ἡγεσία. Κυρίως μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, αἰσθάνονται οἱ ἀρχαιολό-

γοι πολλῶν χωρῶν δυσαρέσκεια ὅσον ἀφορᾷ τὴν κλασικὴ μόρφωση, μιλᾶνε γιὰ κρίση καὶ ἀναχρονισμό.

Ἄραγε ἰσχύει αὐτὸ καὶ γιὰ τὸν σοσιαλιστικὸ πολιτισμὸ — θὰ μπορούσε νὰ διερωτηθῇ κανεὶς. Ἄραγε παραιτεῖται κι αὐτὸς τῆς ἀρχαιότητος σὰν κατὰ τὸ ξεπερασμένο; Ἀπαντοῦμε σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα πάλι μὲ ἀφετηρία τὸ ἔργο τοῦ Ἑρρίκου Σλίμαν. Μὲ ὁδηγῶ τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, ποὺ ὡς σήμερα ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ζωντανὸ συστατικὸ κομμάτι τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, ἀποκάλυψε ὁ Σλίμαν μέσω τῶν ἀνασκαφῶν του ἓνα ἱστορικὸ πεδίο, τὸ ὁποῖο ὡς τότε μόνο τὸ φαντάζονταν οἱ ἄνθρωποι, ἔφερε στὸ φῶς καλλιτεχνήματα ἀσυνήθιστου βαθμοῦ. Ἡ διπλὴ λειτουργία τῶν κλασικῶν σπουδῶν σὰν ἱστορικὴ ἐπιστήμη καὶ σὰν πολιτιστικὴ ἐπιστήμη δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ καταδειχθῇ μὲ καλύτερο τρόπο. Ταυτόχρονα ὅμως, ξεπερνώντας τὰ ὅρια τῆς ἑλληνο-ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος, προσετόίμασε ὁ Σλίμαν μιὰν «Ἀρχαία Ἱστορίαν» νέου τύπου, ἡ ὁποία κατακτᾷ στὸν τομέα τῆς διερεύνησης τοῦ παρόντος ὁλοένα καὶ μεγαλύτερο ἔδαφος. Ξεκινώντας ἀπὸ κοινωνικο-οἰκονομικὰ κριτήρια τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης ζητᾷ νὰ συλλάβῃ τίς νομοτέλειες τῆς προ-φουδραρχικῆς καὶ γενικὰ τῶν προ-καπιταλιστικῶν κοινωνικῶν μορφῶν. Μὲ ζωηρὸ θεωρητικὸ ἐνδιαφέρον, θεωρεῖ ἕναν χρονικὰ καὶ τοπικὰ ἐκτεταμένο χῶρο, συλλέγει τὰ χαρακτηριστικὰ του, τὰ συγκρίνει γιὰ νὰ καταλήξῃ σὲ πιθανὲς γενικεύσεις. Αὐτὸν ὅμως τὸ στόχο δὲν μπορεῖ φυσικὰ νὰ τὸν πετύχει ἂν δὲν δέχεται κι δὲν ἐπεξεργάζεται συνεχῶς τὰ νέα ἀποτελέσματα τῶν ἐιδικῶν τομέων τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀρχαιότητος. Εἶναι κατανοητό, μὲ αὐτὰ ποὺ λέχθησαν, ὅτι μὲ τὴν παραπέρα ἀνάπτυξη τῆς μαρξιστικῆς ἐπιστήμης τῆς ἱστορίας ὅχι μόνο δὲν ἔγινε παραπλήσιος ὁ σύνθετος κλάδος τῆς ἑλληνο-ρωμαϊκῆς ἐπιστήμης τῆς ἀρχαιότητος ἀλλ' ἀντίθετα τῆς προσφέρεται ἡ εὐκαιρία νὰ μεταδῶσθαι μὲ ὑποδειγματικὸν τρόπο τίς εἰδικὰς ἐμπειρίας της στὴν συνοπτικὴ θεώρηση ἱστορικῶν καὶ πολιτιστικῶν φαινομένων.

Δὲν εἶναι λιγώτερο σημαντικὰ τὰ καθήκοντα τῶν κλασικῶν σπουδῶν σὰν ἐπιστήμη τοῦ πολιτισμοῦ, ἰδιαίτερα κατὰ τὴν διένεξη ποὺ συντελεῖται μὲ τίς μοντερνιστικὰς ἀντιλήψεις, οἱ ὁποῖες θεωροῦν μηδενιστικὰ τίς πολιτιστικὰς κατακτήσεις τοῦ παρελθόντος σὰν ἀσήμαντες γιὰ τὸ παρόν. Ἦδη πρὶν ἀπὸ χρόνια ἔγραφε ὁ ἐκπολιτιστὴς Ἀλφρέδος Κουρέλλα (Kurella), γνωστὸς καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Γερμανικῆς Λαοκρατικῆς Δημοκρατίας τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι ἡ ἀρχαιότητα δὲν ἔχει πλέον νὰ προσφέρῃ τίποτα ἀνήκει στὰ δόγματα τῆς παρακμῆς... Ἀνήκει σ' ὁλόκληρη τὴν καμπάνια ἐνάντια στὴν ρεαλιστικὴ τέχνη. Ἡ καταπολέμηση αὐτῆς τῆς ἀντιλήψεως μπορεῖ μόνο νὰ συντελεσθῇ — σὺν τοῖς ἄλλοις — μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἀνακχιστασμοῦ τοῦ Ὁραίου καὶ τοῦ Μεγάλου τῆς ἀρχαίας κλασικῆς ἐποχῆς, ἐννοεῖται φυσικὰ στὰ πλαίσια τῶν ἱστορικῶν της συναφειῶν».

Αὐτὸ ποὺ λέχθηκε ἐδῶ γιὰ τὴν ἀρχαία τέχνη, ἰσχύει ἐξ ἴσου γιὰ τὴν

ἀρχαία λογοτεχνία, τὸ ἀρχαῖο θέατρο, τὴν ἀρχαία φιλοσοφία, τὴν ἀρχαία ἐπιστήμη. «Χωρὶς τὴν ἀρχαία δουλοκτητικὴ ἐποχὴ δὲν θὰ ὑπῆρχε σύγχρονος σοσιαλισμός». Μ' αὐτὴν τὴν χαρακτηριστικὴ φόρμουλα ἐξέφρασε ὁ Φρειδερίκος Ἑγκελς (Engels) στὸ ἔργο του «Ἀντι-Ντύρινγκ» τὸ γεγονός, ὅτι ἐμεῖς, οἱ ἄνθρωποι τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα καὶ οἰκοδόμοι ἐνὸς νέου κόσμου, ἐξακολουθοῦμε νὰ στεκόμαστε ἀκόμα ἐπάνω στὰ θεμέλια, ποὺ ἔστησε ἡ ἑλληνο-ρωμαϊκὴ ἀρχαιότητα.

Σ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐξακολουθεῖ τὸ ἔργο τοῦ Ἑρρίκου Σλίμαν νὰ εἶναι μιὰ ἐπιδρώσα δύναμη, ἡ ὁποία συμβάλλει στὴν βαθιὰ κατανόηση τοῦ μακρυνοῦ παρελθόντος καὶ πλουτίζει διαρκῶς τὴ ζωὴ μας ἀντλώντας ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο πολιτισμό.

Ἡ νεανικὴ ἡλικία τοῦ Ἑρρίκου Σλίμαν συνδέεται μὲ τὴν σημερινὴ Γερμανικὴ Λαοκρατικὴ Δημοκρατία καὶ μὲ τοὺς τόπους ὅπου πέρασε τὰ νεανικὰ του χρόνια ἐξακολουθοῦσε ὁ ἕδιος νὰ αἰσθάνεται σύνδεση καθ' ὅλη τὴν διάρκειά τῆς ζωῆς του. Ἡ ὥριμη ἡμῶς ἡλικία του ἀνῆκε στὴν Ἑλλάδα. Στὸ μεγάλο παρελθὸν τῶν Ἑλλήνων ἀνῆκαν οἱ πόθοι του σὰν ἐρευνητῇ.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, κατὰ τὴν ἐνενηκοστὴ ἐπέτειο ἀπ' τὸ θάνατό του, δὲν ὑπάρχουν καταλλήλοτεροι νὰ τιμήσουν τὴν μνήμη του, ἀπὸ τὸ κράτος ἐκεῖνο, ὅπου δέχθηκε τὴν πρώτη του μόρφωση καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο κράτος, στὸ ὁποῖο ἡ ζωὴ του βρῆκε τὴν ἐκπλήρωσή της καὶ στὸ ὁποῖο κεῖται τὸ μνημα του.

(ΠΕΡΙΛΗΨΗ)

Johannes Irmischer,

Ὁ Ἑρρίκος Σλίμαν καὶ οἱ κλασικὲς σπουδὲς σήμερα

Das 18. und 19. Jahrhundert formulierten die Einheit der klassischen Altertumswissenschaft aus Philologie, Archäologie und Althistorie, wobei im Verlaufe des 19. Jahrhunderts die Archäologie dank der sich expandierenden Ausgrabungstätigkeit einen ungeahnten Aufschwung nahm. Vor diesem Hintergrunde ist das Wirken Heinrich Schliemanns (1822-1890) zu sehen, der mit eigenen Mitteln Troja ausgrub und zum Entdecker der vorgriechischen Welt wurde mit der Philologie, nämlich dem Homer, als Wegleitung. Im Methodischen wurde er bahnbrechend u.a. durch die Nutzung der Nachbarwissenschaft Ethnographie und das interdisziplinäre Zusammenwirken mit der Naturforschung. Der Aufschwung der Archäologie, den Schliemann ein leitete, hat sich seither quantitativ und qualitativ fortgesetzt, zugleich aber ist die Aufgabe, den antiken Humanismus neuzugewinnen, sichtbar geworden. Heinrich Schliemann, seiner deutschen Heimat und seiner Wahlheimat Griechenland gleichermaßen zugehörig, repräsentiert damit eine noch immer wirksame Kraft.